

Španělsku a Portugalsku), kulturní areál zahrnuje dnes země s. Afriky, Arábie, jz. a stř. Asii, Indii, Malajsii, Indočínu, Čínu, v. a j. Afriku a některé oblasti Severní Ameriky a Austrálie. Mapy: HANELT 1961:116.

2. *Carthamus lanatus* L. – světlíce vlnatá

Tab. 78/4

Carthamus lanatus LINNAEUS Sp. Pl. 830, 1753. – Syn.: *Phonus lanatus* (L.) HILL Hort. Kew. 56, 1768. – *Atractylis lanata* (L.) SCOP. Fl. Carniol., ed. 2, 2:134, 1772. – *Kentrophyllum lanatum* (L.) DUBY Bot. Gall. 1:293, 1828.

EXSİKÁTÝ: Extra fines: CALLIER Iter Taur. Tert., no 649. – CHEVALLIER Pl. Saharae Alger., no 447. – DÖRFLER Herb. Norm., no 4149. – HELDREICH Herb. Graecum Norm., no 1152. – REVERCHON Pl. Crete, no 83. – REVERCHON Pl. Espagne, no 1334. – ROSS Herb. Sicul., no 462. – SCHULTZ Herb. Norm., ser. nov., no 2653.

Jednoleté až dvouleté, pavučinatě vlnaté, hustě olistěné, silně pichlavé byliny. Kořen válcovitý, tenký, až přes 1 m dl. Lodyha přímá nebo krátce vystoupavá, (20–)30–60(–100) cm dl., jednoduchá nebo v hor. části chudě větvená, zaobleně 5hranná, rýhovaná, v hor. části později jen řídko chlupatá nebo olýsalá, žlutavě bílá. Listy žláznatě tečkované s oboustranně vyniklou, síťovitou žilnatinou; přizemní v listové růžici, podobně jako dol. lodyžní listy šir. bází přisedlé, kopinaté, ostnitě zubaté, střední a horní vejčité až vejčité kopinaté, srdčitou bází poloobjímavé, (3,5–)4,0–4,6(–5,0) cm dl., (1,4–)1,6–2,8(–3,3) cm šir., peřenoklané až peřenosečné v trojúhelníkovité, ostnitě zubaté úkrojky. Úbory na koncích větví jednotlivé, (1,3–)1,5–2,5(–2,8) cm v prů-

měru, těsně obklopené nejhořejšími listy; vnější a stř. zákrovní listeny šir. vejčité až eliptické s úzce trojúhelníkovitým, dl. ostnitě zubatým přívěskem s hustými krátkými válcovitými žlázkami, vnitřní úzce kopinaté, všechny s ostnitou špičkou, ostny 5–8 mm dl.; lůžko úboru se štětinovitými až čárkovitými, 8–10 mm dl., jemně hustě zubatými plevkami. Květy sírově žluté, později červenající, korunní trubka ca 10–15 mm dl., s dlouhými čárkovitými cípy. Nažky 4,5–6,0 mm dl., většinou 4hranné, světle kávově hnědé, svraskalé, mírně lesklé; chmýr z tuhých štětinovitých drsných paprsků, 9–11 mm dl., stejné barvy jako nažky; obvodové nažky zpravidla bez chmýru. VII–IX. Tf.

$2n = 44, 64$ (extra fines)

Vyskytuje se téměř v celém areálu rodu, od Azorských ostrovů přes Středozeří do Přední a Střední Asie (Uzbekistán, Tádžikistán, Kyrgizistán) a dosahuje až do Afghánistánu. V jižní Evropě patří k běžným synantropním druhům, roste podél cest, železničních tratí, ve vinicích, palmových hájích, úhorech, ale i na polích jako plevel. Rovněž se však vyskytuje ve stepních a polo-stepních, zpravidla přirozených společenstvech a obdobný charakter mají i lokality v Maďarsku a na j. Slovensku (nejbližší na Burdě a v dol. Pohroní). Na jižní Moravě je zaznamenán výskyt u Tuřan, ale může být očekáván i jinde. V současné době se nepěstuje. Dříve byla využívána jako barvičská rostlina obdobně jako saflor. Obsahuje terpenické (eudesmanové a bisabolanové) glykosidy a také sérii flavonoidů a dalších fenylpropanoidů (např. kyselinu chlorogenovou).

Trib. 11. *Arctoteae* CASS.

Byliny až keře, někdy s mléčnicemi. Listy nejčastěji střídavé, celistvé nebo peřeně členěné, ± ostnitě. Úbory převážně heterogamní, jednotlivé nebo v chocholičnatých květenstvích; zákrovní listeny střechovitě uspořádané, často s přívěsky, volné nebo ± srostlé; lůžko úboru bez plevek, někdy výrazně voštinovité. Okrajové květy jazykovité, samičí a fertlní nebo sterilní či jalové, s ligulou se 3 nebo 4 zuby; květy terče oboupohlavné, trubkovité, s prodlouženými korunními cípy; pylová zrna fenestrátní (s okénkovitými aperturami) a echinátní; blizna krátce dvouramenná. Nažky elipsoidně válcovité až obvejcovité obkuželovité, zpravidla zřetelně rýhované, často husté a dl. chlupaté, na vrcholu se šupinkovitým chmýrem nebo suchomázdřítým lemlem, nebo bez chmýru.

Poznámka 1: *) S dovozem vlny může být opakovaně zavlečena jihoafrická jednoletá bylina *Arctotheca calendula* (L.) LEVYNS, oruňka měsíčkovitá. Lodyha je přímá nebo poléhavá, listnatá, až 40 cm dl., s listy střídavými, lyrovitě peřenosečnými, na líci drsně chlupatými, na rubu bíle plstnatými. Stopkaté úbory 3–5 cm v průměru mají zákrov víceřadý, vnější zákrovní listeny bylinné, se suchomázdřítým okrajem a často s dřipeným, suchomázdřítým přívěskem, vnitřní většinou celé suchomázdřité; lůžko úboru bez plevek. Okrajové jazykovité květy jsou sterilní, s ligulou až 20 mm dl., svrchu bledě žlutou, na spodní straně purpurovou; květy terče trubkovité, oboupohlavné, zelenavě černé. Nažky hustě vlnatě chlupaté, chmýr jednofadý, z 4–8 krátkých šupinek. VI–VII. Tf. *Arctotheca calendula* zdomácněla v z. Středozeří, od Portugalska po Itálii. U nás se vyskytla ojedinele a přechodně v okolí Brna, pravděpodobně zavlečena s vlnou (DOSTAL Nová Květ. ČSSR, p. 1060, 1989).

*) Zpracovala R. Bělohávková